

ARCHEOLOGIE ZANIKLÝCH KOMPONENT KULTURNÍ KRAJINY

Barokní obora Králova stolice u Dobříše

David Tuma

Tato studie se snaží zmapovat důležitou kategorii pozůstatků lidské aktivity v krajině, k nimž bezesporu patří stavby oborních zařízení, jako jedny z nejrozsáhlejších komplexů estetizované krajiny. Jejich studium nás vede k bližšímu pochopení prostorových vazeb mezi oborou a okolním prostředím na základě vzhledu a koncepcí v průběhu historického vývoje.

První zmínky o oborách se v písemných pramenech vyskytují od 14. století, ale až v období renesance dochází k radikálnímu zlomu v budování obor, v důsledku seskupování obrovských šlechtických majetků. Velká většina z nich vzniká právě ke konci 15. a v průběhu 16. století, kdy dostatek finančních prostředků umožňoval šlechtě budovat esteticky hodnotná přírodní prostředí. Obory se spojovaly se zámeckými parky nebo se v rozsáhlých loveckých revírech začal vyskytovat typ stavby nazývaný villa suburbana, tedy dům v přírodě sloužící k odpočinku. Tyto villy se později stávají základní charakteristickou jednotkou každé obory a často jsou inspirovány stavbami italskými. Objevují se v Brandýse, Lysé nad Labem, Hlavenci, Sadské, Lánech, v Přerově a zejména ve staré královské oboře v Bubenči, kde představovaly nejluxusnější lovecké sídlo (Cröy 2007, 36). Hodnotné přírodní prostředí a celkovou úpravu ovlivňovaly různé architektonické styly. Nejvýznamnější etapu pro vývoj obornictví v českých zemích znamenalo období baroka. V této době ovlivňovala zřizování obor také touha panstva po skvělých honech, neboť lovecká kratochvíle se ve vyšších společenských vrstvách považovala za ušlechtilý druh zábavy (Martan – Holeček – Podolák 1991, 65–66).

Pestrou mozaikou obor, výrazně ovlivněných příchodem nových trendů, francouzských štvanic (parforsních honů) v období baroka, může doplnit Králova stolice u Dobříše. Obora, nacházející se severně až severovýchodně od města Dobříše, byla vystavěna v 2. polovině 18. století zdejšími knížecími rodem Colloredo-Mansfeldů. V tehdejší prostředí představovala velkolepé dílo, jelikož oborní ohrazení o délce bezmála 19 km zabralo podstatnou část území dobříšských lesů (výměra činila kolem 2 000 ha). Topografickou rozlohu obory přerušovala (podobně jako dnes) komunikace vedoucí z Prahy do Dobříše, která ji rozdělovala na dvě rozdílné části. Pro lepší orientaci budou tedy i v této studii zdůrazňovány a odlišovány části dvě (západní a východní), i když obora tvořila jednoduše celek. Východní část vymezují obce Stará Huť, Mokrovraty a jihovýchodní poloha obce Voznice (*obr. 1*), zatímco západní část obory se nacházela při jižní a východní poloze obce Voznice a severně od města Dobříše. Dále ji vymezovaly vrcholy Spálený, Malinová a Obora. Zaujímal rovněž velkou část současné obory Aglaia. Svoji rozlohou představuje zmiňovaná obora v českém prostředí unikátně dochovaný celek s vodními plochami, lesními průhledy ve východní části, vnitřním prostranstvím a částečně dochovaným oborním oplocením. Zároveň nám tyto pozůstatky pomáhají nahlédnout do procesu archeologizace a mají velkou výpovědní hodnotu pro poznání tvorby kulturní krajiny.

CHARAKTER BAROKNÍCH ŠTVANIC A FENOMÉN OBORNICTVÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH

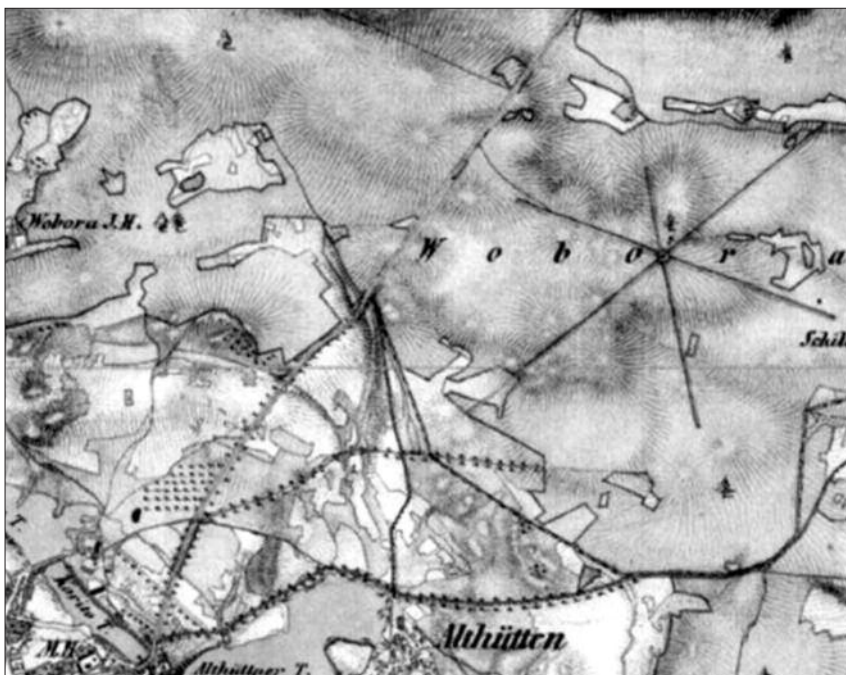
Období od poloviny 17. století do druhé poloviny 18. století je pro myslivost epochou nových prvků v lovu. České země si pod vlivem mocností (Francie, Německo, Velká Británie) nezachovaly čistý národní svéráz lovectví a řada prvků byla přejata odjinud. Po germánském vzoru se konaly uzavřené (plachtové) lovy, vli-

Obr. 1. Obora Králova stolice. Rámcové zaměření východní části obory Králova stolice u Dobříše stanicí GPS Map CSX. Jako podklad byly použity mapové listy 12-43-13 a 12-43-09 Českého zeměměřičského a katastrálního úřadu v měřítku 1 : 10 000 (zmenšeno). Body označují destrukce sloupků v liniích zachyceného oborního ohrazení při této části. Šipka ukazuje k místu, kde byl nalezen původní vjezd do obory (body 49 a 50)

vem anglického vzoru štvance. Mezi našimi panovníky a šlechtici se nejvíce ujal francouzský vzor. Proto se v Čechách zavádí parforsní hony a s nimi spojená velkolepost ceremonií, doprovázená koňmi, kostýmy, smečkami psů, loveckou hudbou a vyumělkovaným chováním (Martan 1992, 8).

Významnou postavou a iniciátorem francouzských štvanců v Čechách se stal František Antonín hrabě Sporck. Parforsní hony se těšily veliké oblibě na francouzském královském dvoře Ludvíka XIV., a proto bylo v popředí zájmů přenést tradici i k nám. Brzy se tato zábava soustředila do míst buď původních obor, nebo byly pro tento účel zakládány obory nové. Těm už však nechyběly přesné a dokonalé plány, jelikož stavby obor probíhaly podle přísných kritérií parforsních štvanců. Hned po svém založení se stávají trvalou součástí venkovské krajiny, jsou zakomponovány do velkostatkářského systému a mají tedy svou roli v hospodářství (Čabart 1958, 130, 143, 144). V centru oblasti se objevují správní hrady, později zámky či jiné stavby podobného charakteru. Většina celého systému byla tak prakticky soběstačná, jelikož takto rozdělené enklávy poskytovaly nejen pastviny, prostory pro zemědělství, ale i zalesněnou plochu s živou

Obr. 2. Obora Králova stolice u Dobříše na II. vojenském mapování (1836–1852). Zdroj <http://oldmaps.geolab.cz/>

Obr. 3. Obora Královská stolice u Dobříše na III. vojenském mapování (1877–1880). Zdroj <http://oldmaps.geolab.cz/>

zásobárnou zvěře. Zároveň umožňovaly zpestřit život šlechtě a panovníkům loveckými radovánkami. V oborách nechyběla ani rozsáhlá vodní díla. Barokní myslivost stála u zrodu výrazných úprav těchto rybníků a vodotečí pro potřeby tzv. vodních honů. Lovená zvěř se nahnala do vody a byla střílena na krátkou vzdálenost ze břehů a loďek (Andreska – Andresková 1993, 173–174).

HISTORICKÉ MEZNÍKY DOBŘÍŠSKÉHO PANSTVÍ

Základy barokní obory Královy stolice u Dobříše byly položeny sice až v 2. polovině 18. století, ale písemné prameny do této doby zmiňují nespočet loveckých honiteb už od dob středověku, kdy se k roku 1252 objevuje na Dobříši královský dvorec. Za Jana Lucemburského se Dobříš uvádí jako trhová ves, jejíž součástí se stal lovecký hrádek Vargač (též Varkač) (Čáka 1988, 237). Syn Jana Lucemburského, Karel IV., pak na

Obr. 5. Obora Králova stolice. Detaily jednotlivých sloupků ohrazení obory Králova stolice u Dobříše (východní část). Fotografie ukazují nejrůznější typy používaných materiálů pro vyzdívání sloupků. Foto autor

něný Bruno z Mansfeldu, právě pro onu výjimku, kterou si čeští králové ponechali výsady lovů na černou a červenou zvěř v dobříšských lesích. Obora mohla sloužit k chovu červené (srnčí, daňčí, jelení) zvěře.

O několik let později se centrum správy přesouvá na dnešní zámek, jehož jádrem se stala stavba ze třetí čtvrtiny 17. století, vystavěná z rozhodnutí Františka Maxmiliána Mansfelda (Vlček 2001, 221). Stavba trvala dlouhých dvacet let, ale to už Mansfeldové získali titul knížat a jejich panství bylo značně rozšířeno skoupením okolních statků. V roce 1780 vymřeli Mansfeldové po meči a Dobříš vyženil příslušník opočenského rodu Colloredo s podmínkou, že ke svému jménu připojí ještě Mansfeld. Tím se začala psát historie dobříšského panství s titulem Colloredo-Mansfeldů (Čáka 1988, 240).

V roce 1709 si nechává vládnoucí Mansfeld na dobříšském panství vyhledat v zemských deskách, jestli některý z císařů (českých králů) již nezrušil výjimku na lovy červené a černé zvěře, ale marně, záznamu o tom nenalezl. Aby tedy bylo ze strany Mansfeldů vyhověno této královské výjimce, byla pro červenou zvěř o několik let později zřízena obora Králova stolice. Její základ položil pravděpodobně Jindřich Pavel František II. Mansfeld, žijící mezi lety 1712 a 1780. Od těchto let se tedy začala psát samostatná historie obory Králova stolice. Na základě uvedeného královského lovcího práva navštívil například Dobříš v roce 1879 korunní princ Rudolf, jediný syn rakouského císaře Františka Josefa I. a Alžběty Bavorské. Právo českých králů k lovu červené a černé zvěře v dobříšských lesích zůstalo zapsáno v Deskách zemských až do roku 1927, kdy došlo k jeho zrušení. Černá zvěř se chovala v revíru chouzavském, a to až do zrušení této obory roku 1856. Písemné prameny týkající se vlastního založení obory zatím objeveny nebyly. Nepříznivou roli zde sehrál požár zámku Dobříš, který zničil většinu archiválií z let 1677–1845. Proto především dnešní archivní fond velkostatku Dobříš je v ucelené podobě dochován až od 2. poloviny 19. století (V. Hradecká, ústní sdělení).

Obr. 6. Obora Králova stolice. Původní linie oborních sloupků východní části obory Králova stolice při jihozápadní straně směřující k rychlostní komunikaci R4

Vlna romantického pohledu na krajinu v 19. století přinesla na Dobříš nový způsob osobitého pojetí obor v podobě přírodních krajinářských parků. Zatím poslední z výčtu obor na Dobříšsku je současná obora s příznačným názvem Aglaia.

A ještě jedno prvenství z pohledu nových druhů zvíře lze Dobříši přiřknout. Podle starších zpráv dal hrabě Colloredo-Mansfeld vysadit v roce 1905 na Starohuťském rybníku u Dobříše 10 párů ondatér. Vysazené ondatry v našich zemích projevíly schopnost velice rychlého šíření a množení a v poměrně krátké době obsadily vhodné biotopy po celých Čechách (*Andreska – Andresková 1993, 235*).

SOUČASNÝ STAV LOKALITY KRÁLOVA STOLICE NA ZÁKLADĚ RÁMCOVÉHO ZAMĚŘENÍ A HISTORICKÝCH MAP

Východní část obory Králova stolice

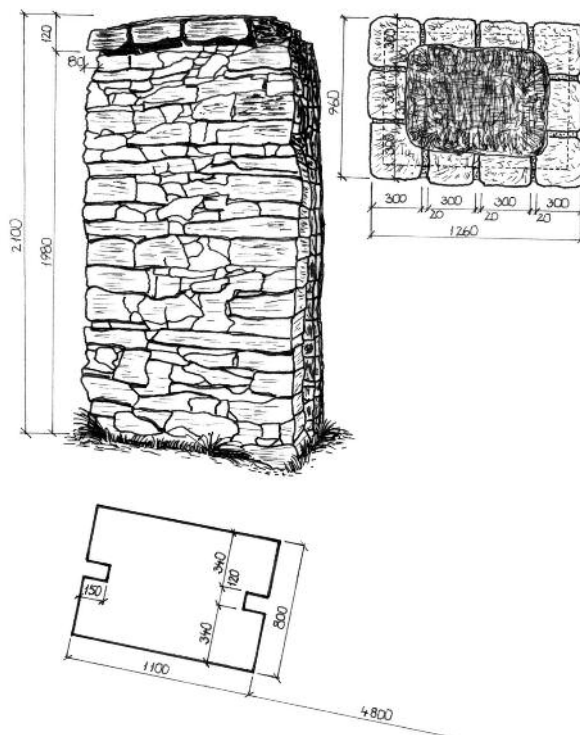
Z archeologického hlediska představuje obora výjimečně zachovalou komponentu kulturní krajiny, jejíž východní část nebyla prozatím z velké míry poškozena lidskou aktivitou. Oborní prostředí přesně vymezuje její původní koncepci sledovatelnou vizuálním průzkumem. Stejně jako ostatní obory z této doby musela i ona splňovat přísná kritéria barokních situací, sloužících pro pořádání parforsních štvanic. Celek je pak tím výjimečný, že lze vysledovat původní oborní oplocení. Proto také byla tato část obory rámcově zaměřena stanicí GPS Map 60CSX (*obr. 1*) a porovnána s jednotlivými mapovými podklady vojenského mapování (*obr. 2; 3*) a plány obory z 1. poloviny 20. století (*obr. 4*), jež potvrdily její původní barokní koncepci (viz kap. Interpretace). Sloupky se zaměřovaly na body ve vzdálenostech každého druhého či třetího. Tímto způsobem mohl tedy být přímo v terénu zpětně zjištěn stav této části obory z 2. poloviny 18. století.

Jádro obory tvořilo prostranství mající v dobách parforsních honů funkci hlavního shromaždiště. Jedná se o kruhový prostor, v jehož středu stával gloriét (altánek) či jiná honosná stavba (dřevěná). Centrální část se vyskytuje na většině plánů barokních obor dané doby, protože mohla sloužit pro konání tzv. plachtových lovů. V tomto případě se prostor obory k uvedenému typu zábavy použít nedal, jelikož od hranice lesa a mýtiny s centrální stavbou se terén prudce zvedá do velkého převýšení a navíc celková rozloha odlesněné části není tak veliká. Od altánku se i dnes rozbíhá na každou stranu pod úhlem 60° šest oborních průseků (průhledů), které byly součástí parforsních koncepcí, jelikož umožňovaly lepší orientaci ve štvání daného kusu zvíře.

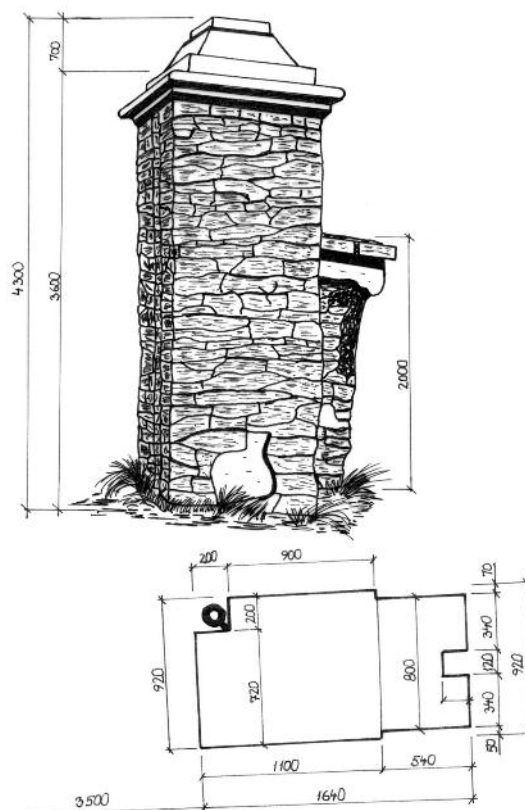
Dnešní druhové skladbě dominují dub a borovice, dále bříza, javor, habr a smrk. Zajímavostí jsou původní staleté stromy dosahující však podprůměrné výšky. Jejich větve brzy po zesílení začínají usychat a na jejich místě už vyrůstají větve nové. Tento stav způsobuje geologické prostředí tvořené skalnatým podložím, v němž stromy nejsou schopny dobře zakořenit (*Krumphanzl 2003*). Severní část obory tvoří tři Tušimské rybníky – Horní, Prostřední (Střední) a Dolní – založené pravděpodobně společně s oborou, které mohly najít uplatnění při pořádání vodních honů. Antropogenní relikty přispěly k nálezům ještě jednoho vodního zdroje v oboře, nacházejícího se v jižní části, zhruba v polovině cesty k dnešnímu altánu. Z pomalu zanikajícího rybníka zůstala v terénu dobře patrná hráz z vyskládaných kamenů na vnitřní straně a trvale podmáčené prostředí.

Celý komplex má velkou hodnotu, jelikož tuto část obory dodnes vymezuje původní oborní ohrazení tvořené jednotlivými sloupky (*obr. 5; 6*). Jsou vystavěny z lomového kamene s nízkým zastoupením cihel a struskových bloků upravených do rozměru cihly (*obr. 5*), užitých nejvíce jako nárožní armatury. Oborní sloupky dosahují délky 1,1 m a šířka se pohybuje kolem 0,8 m (*obr. 7*). Na šířce každého sloupku se nachází, na obou protilehlých stranách, výřez o rozměrech 18×11 cm, zasahující do hmoty sloupku po celé její výšce. Výřez byl určen pro původní dřevěné tesy upravené tak, aby přesně zapadaly do jednotlivých drážek a vyplňovaly tím prostor mezi sloupky. Tento způsob stavby nepatřil v oborním prostředí k ničemu výjimečnému, začal se uplatňovat pro svou menší nákladnost a pracnost, než tomu bylo v případě využití celých kamených bloků. Výška sloupků kolísá kolem 2,1 m. Dřevěné tesy musely být na sebe skládány do výšky cca 2 m. Ukončení sloupků tvoří v oborním prostředí netradičně používaný materiál – struska (*obr. 9*), upravená do rozměru 30×30 cm a zpevněná na vápennou maltu (*obr. 7*). Spojitost mezi tímto materiálem a oborním prostředím lze hledat v nedaleké Staré Huti. Právě toto místo sloužilo pro produkci železa a bezpochyby se pozdější povrchová činnost dostala až ke sledované oboře. Celé území nad Starou Hutí je vymezeno množstvím konkávních objektů, které by mohly s touto aktivitou souviset. Použití strusky pro výstavbu oborního oplo-

cení znamenalo snížení nákladů na celou stavbu, protože struska představovala velice levný a pevný materiál, který v konečném měřítku jako odpad železářské výroby mohl být vhodně využit i na zpevnění a úpravu původních oborních cest. Vzdálenost jednotlivých sloupků od sebe se pohybuje okolo 4,8 m, připočítáme-li celkovou délku potřebných tesů dostáváme se k cca 5 m a síle 8,5–10 cm. Míra destrukce jednotlivých úseků obory je značně proměnlivá, archeologická transformace oborních sloupků značná, a tak na celém úseku oborního ohrazení najdeme jen tři původní linie se zachovalou výškou. Většina oborních sloupků poukazuje na plně destruovanou situaci a na jejich antropogenní původ odkazují jednotlivé konvexní objekty rozmístěné v určitých vzdálenostech (obr. 11–13). U současných vsí a často používaných cest je tento stav destrukce nejvíce patrný a určitě upozorňuje i na pozdější manipulaci s materiálem. Oborní sloupky se táhnou od původní brány, v místech nad Starou Hutí (obr. 11), lesní cestou k silnici na Mokrovraty a Nový Knín. Zde v úseku cca 300–400 m sledují asfaltovou silnici na Nový Knín a před místem křížení se železniční dráhou „uskakují“ zpět do lesního prostředí (obr. 12). Obora nemá zcela pravidelný tvar a často kopíruje terén, proto ji v určitých místech vymezují ostré úhly a linie oborních sloupků se často lámí. Po určité vzdálenosti se zalomením oborních linií sloupky či jejich zbytky vrací zpět k zástavbě, tentokrát do obce Mokrovraty, důkazy v terénu však nalezeny nebyly. Sledovaná linie destrukcí se následně objevila až za vsí, odtud pokračovala směrem k Voznickému potoce, kde se však destrukce sloupků znovu nalézt nepodařilo. Zároveň je tato část obory nejpříkřejší, jelikož hrany její spodní části překonávají velké převýšení od koryta potoka. Pokud sloupky v této části kopírovaly břeh potoka, mohou být zničeny jeho častým vylitím z břehů nebo novodobou cestou, s citelnými zásahy do strání, vedoucí k obci Voznice po levém břehu. Další destrukce oborních sloupků navazují na celou situaci původní výmery až na louce pod obcí Voznice, kde opouštějí nivní prostředí, překonávají převýšení a pokračují směrem k dnešní rychlostní komunikaci (R4) směřující na Prahu (obr. 13). Právě komunikace oddělovala výše popsanou část obory od části západní. Po porovnání se starými mapami vojenského mapování a Císařskými otisky map stabilního katastru je jisté, že dnešní rychlostní komunikace R4 kopíruje původní hlavní cestu vedoucí z Dobříše na Prahu přes Mníšek pod Brdy. Celková délka oborního ohrazení v této části činila necelých 9 km.

Obr. 7. Obora Králova stolice. Kresba oborního sloupku podle zjištěného stavu v listopadu 2006. Půdorys a pohled na horní konstrukční řešení sloupku s použitím strusky a vápenné malty. Kresba autor

Obr. 8. Obora Králova stolice. Kresba dochovaného sloupku hlavní brány a jeho půdorys podle zjištěného stavu v listopadu 2006. Kresba autor

Obr. 9. Obora Králova stolice. Detail zachycující horní desku sloupku s konstrukčním řešením strusky spojené na vápennou maltu.
Foto autor

Obr. 10. Obora Králova stolice. Pohled na zchovalý sloup brány vjezdu do obory. Stav v listopadu 2006. Foto autor

Obr. 11. Obora Králova stolice. Stav destrukce kamenných oborních sloupků podél lesní cesty vedoucí nad Starou Hutí. Foto autor

Zajímavým prvkem celé situace je původní umístění brány (bod 49 a 50) (šipka na obr. 1). Její sloupky byly tvořeny z lomového kamene s použitím cihel na vyzdění hran. Dnes se v původní výšce cca 3,6 m dochoval jen jediný. Horní část tvoří pískovcová hlavice sestávající ze tří částí: z dolní podstavy, z nízkého čtyřbokého jehlanu a horní, nedochované části, kterou mohla představovat váza či jiný jednodušší výzdobný prvek tesaný z pískovce. K patě sloupku brány do ohrazení přiléhá na straně mimo prostor vjezdu sloupek tradičních rozměrů. Směrem do prostoru vjezdu se u sloupu brány po celé výšce při hraně objevuje výřez o velikosti 20×20 cm, který sloužil pro zavěšení dřevěných oborních vrat. V horní části má ještě dobře patrný železný pant pro jejich uchycení (obr. 8; 10). Druhý sloupek se nedochoval. Antropogenní relikv je však v terénu dobře patrný, a tak lze usuzovat, že šířka mezi sloupy brány činila cca 3,5 m. Další objekty se v obore nenacházely, nebo sestávaly ze staveb dočasného charakteru (Tuma 2007, 31–36).

Stavba této části obory Králova stolice, asi 4 km ze středu centrální části (altánu) do správního centra (zámek Dobříš), začala v prostředí méně standardním, kterým se vyznačují střední Brdy. Proto možná vý-

Obr. 12. Obora Králova stolice. Stav zachovalé destrukce kamenných oborních sloupků za silnicí vedoucí na Mokrovraty. Foto autor

Obr. 13. Obora Králova stolice. Stav zachovalé destrukce kamenných oborních sloupků na severovýchodní straně obory u rychlostní komunikace R4. Foto autor

Obr. 14. Obora Aglaia. Oborní oplocení obory při severní straně. Foto autor, leden 2008

běr místa založení obory byl natolik vhodný, že se zde mohla uplatnit myšlenka zásad pro výstavbu obory sloužící potřebám parforsních honů. Jednalo se o mírně zvlněný les s nadmořskou výškou 411 m v nejvyšším centrálním shromažďovacím místě (tzv. rendes-vous). Největší terénní hranou a překážkou pro oborní oplocení se stala severní oblast obory kolem Voznického potoka, kde lze vysledovat převýšení až o 60 m (344 m n. m. u Voznického potoka). Pravidelné rozměření oborních průseků (průhledů) pod úhlem 60° umožňovalo lepší orientaci ve štvání vybraného kusu zvěře. Navíc podtrhovalo důležitou osovou symetrii od hlavního shromažďovacího místa na jednotlivé strany oborního oplocení. Centrální shromažďovací místo bylo zdůrazněno stavbou altánu sloužícího k odpočinku. Jeho dnešní podoba pochází z nedávné rekonstrukce, která nepopřela jeho původní účel a tvar. Obnova proběhla podle předchozího havarijního stavu z 80. let 20. století. Císařské otisky mapy stabilního katastru pak naznačují jeho koncepčně stejné, nicméně asi honosnější pojetí už v roce 1839. Tato stavba měla za úkol evokovat význam místa v celé východní části obory. Terén průhledů, podobně jako u všech barokních obor, byl veden ve směru přímých linií, a tím vytvářel charakteristické pohledové scenérie např. na Tušimské rybníky.

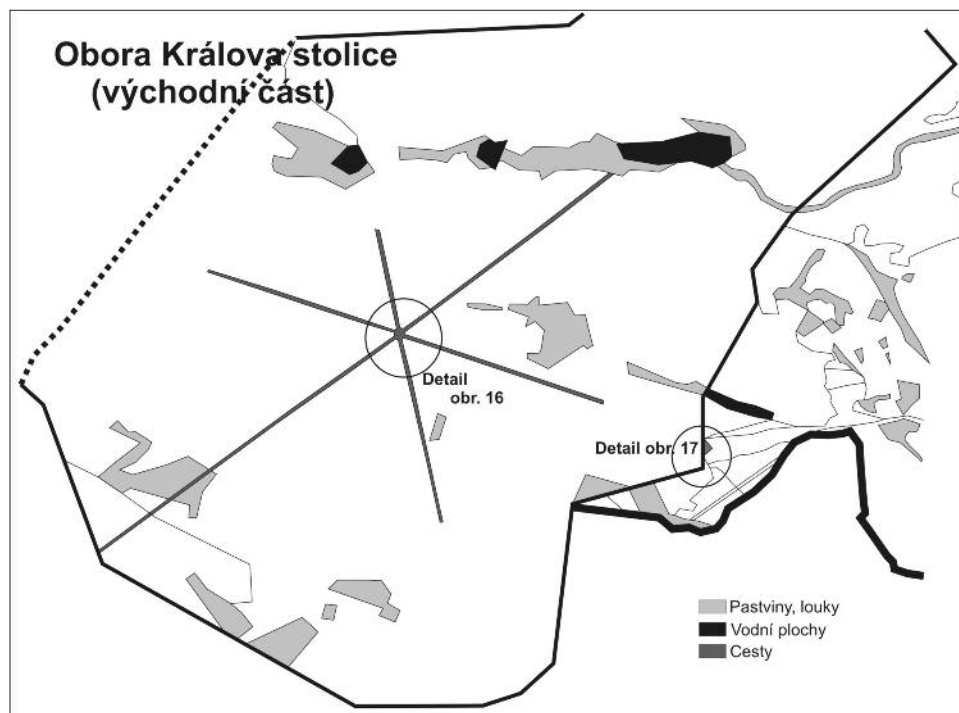
Západní část obory Králova stolice

Popis západní části obory Králova stolice je mnohem složitější. Její původní výměru lze vysledovat jen z map a plánů (viz níže), jelikož zde oborní oplocení zaniklo a nezanechalo žádné stopy patrné vizuálním průzkumem. Zároveň se tato část obory vyznačuje mnohem archaičtějším vzhledem. Oproti východní části, s pravidelně rozměřenými oborními celky doplněnými průhledy a centrální částí, se zde uplatňuje prakticky stejný charakter přírodního prostředí, ovšem bez dalšího lidského zásahu do koncepce obory (s výjimkou pozdější úpravy obory Aglaia na anglický park). Od rychlostní komunikace R4 se ještě táhne mírně zvlněný les, který je záhy vystřídán řadou mírných převýšení střední části Brdského masivu. Západní část obory topograficky využila ohraničení brdskými vrcholy, např. Stará mýta (429 m n. m.), Spálený (551 m n. m.), Malinová (507 m n. m.) a na jihu částečně vrchol Obora (462 m n. m.). Naopak úplně zabrala celý, později pojmenovaný, vrchol Aglaia (491 m n. m.) (*obr. 14*). Z popisu je tedy patrné, že převýšení výrazně nepřekročilo 80 m. Vlastní oborní prostředí obou zmiňovaných částí už zase tak odlišné nebylo. V západní části však nevznikla větší soustava oborních rybníků, spíše zde nalézáme přirozené vodoteče (řada menších lesních potůčků) a rybníčky.

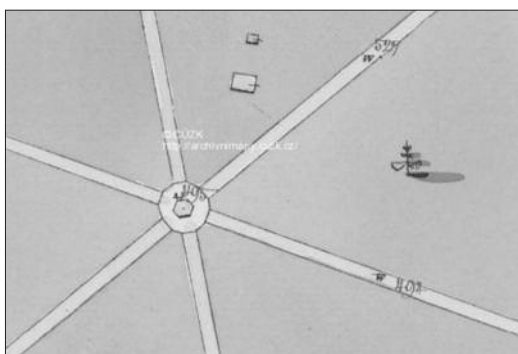
Obora navazovala na východní část u komunikace spojující Dobříš s Prahou. Zde se oborní oplocení střetávalo s vlastní komunikací a zahradilo tak volný průchod či průjezd oborou (viz kap. Interpretace). Dále oplocení pokračovalo severovýchodním směrem, plynulým rázem pod obcí Voznice, kde se výškově vyrovnalo s mírným převýšením vrcholu Stará mýta. Následovala řada ostrých zalomení, která obíhala vrchol Stará mýta při jeho výškové spodní hranici, aby se oplocení mohlo opět dostat k Voznickému potoku. Po určitém úseku kopírování a respektování jeho přirozeného terénu ho oplocení překročilo na pravou stranu (proti směru proudu) a táhlo se podél prašné lesní cesty směřující okolo obory k Dobříši (přes místo dnešní hájovny Knížecí studánky). Po určitém úseku cestu opouští a pokračuje opět v mírných výškových partiích vrchu Spálený směrem k pomístnímu názvu Židův palouk. Tam však oborní oplocení nesměruje, protože za vrcholem Spálený několika ostrými úhly pojme do svojí výměry vrchol Malinová a stáčí se směrem k vrcholu Obora. V této části oplocení prochází také pomístním označením Stará obora, tedy patrně starším místem založení první obory na Dobříšsku. Dalším ostrým zalomením mívá hájovnu Obora a také pozůstatky nížinného kruhového hradiště stejného názvu. Poté se stáčí opět směrem k již zmiňované komunikaci, kde lze nalézt podobnou situaci jako při horní hranici pod obcí Voznice. Oborní ohrazení se zde střetává s komunikací a navazuje na východní část obory Králova stolice (popis a další interpretace jsou provedeny na základě Císařských otisků mapy stabilního katastru z roku 1849).

INTERPRETACE A ZÁVĚR

Výstavbou obory Králova stolice započala na Dobříšsku éra rozsáhlé terénní modelace a krajinářské výsadby. Ze zachovalých úprav obory je patrné, že netvořila uzavřenou enklávu, ale navazovala na tvárnost lovecké krajiny v době svého postupného vzniku. V konečném měřítku celek zakomponoval enklávu nejenom obory pro červenou zvěř, ale společně s řadou malých obor na černou zvěř vytvořil charakteristické pojetí zdejší krajiny, kterou v době vzniku ještě doplnil o řadu dalších zařízení, např. bažantnice, místa ur-

Obr. 15. Obora Králova stolice. Východní část obory Králova stolice podle zobrazení na Císařských otiscích map stabilního katastru v roce 1849. Zakroužkovaná místa jsou ve zvětšeném měřítku otištěna níže jako obr. 16 a 17. Digitalizováno

Obr. 16. Obora Králova stolice. Výřez centrálního prostoru východní části obory Králova stolice z Císařských otisků map stabilního katastru. Uprostřed je zobrazen altán a severovýchodním směrem se nachází další stavba ze spalného materiálu. Zdroj <http://archivnimapy.cuzk.cz>

Obr. 17. Obora Králova stolice. Výřez zachycující hájovnu u oborního oplocení (u obce Mokrovraty) ve východní části obory Králova stolice. Jedná se o komplex jedné velké a dvou menších staveb ze spalného materiálu. Detail z Císařských otisků map stabilního katastru. Zdroj <http://archivnimapy.cuzk.cz>

čená pro čížbu a vlastní volné honitby. Tím byl vytvořen nový základní rámec zemědělského, hospodářského, právního i sídelního charakteru.

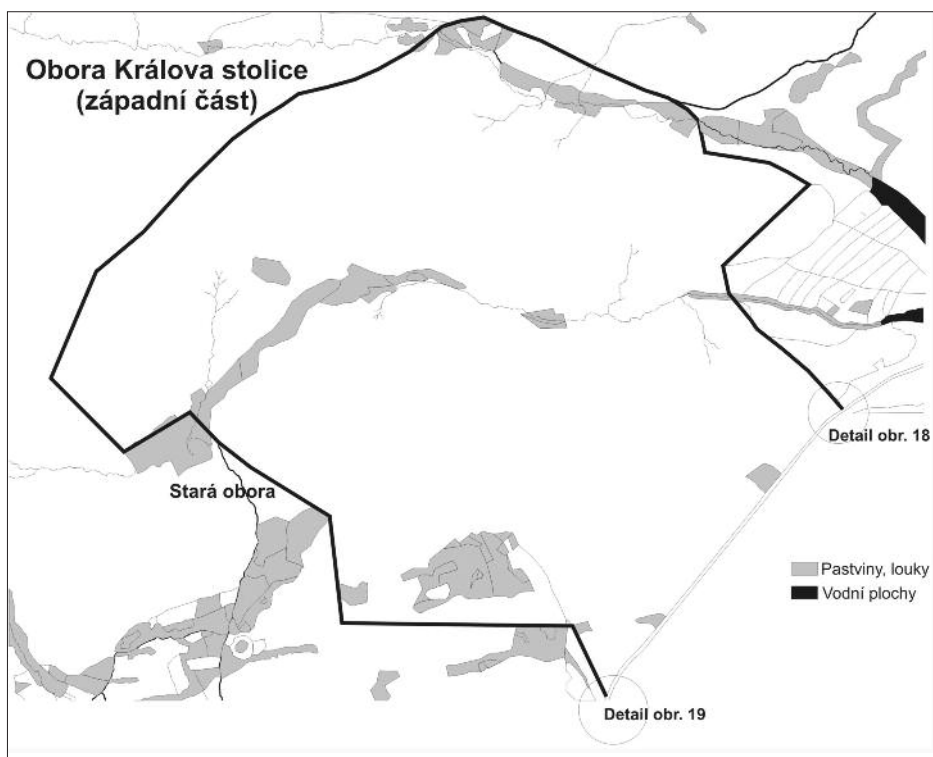
Vznik tohoto velkého komplexu se klade do 2. poloviny 18. století. První vojenské mapování, pocházející z let 1764–1768 a 1780–1783 (rektifikace), oboru Královu stolici ještě nezachytilo, což může být dáno zkršením a nepřesností tohoto kartografického pramene (případně její výstavba mohla být zahájena až po roce 1780). Zobrazení obory lze spolehlivě nalézt na mapách Druhého vojenského mapování (tzv. Františkova) z let 1836–1852, kde je jasně zakreslena východní část společně se systémem lesních průseků a centrálním bodem uprostřed (s popisem Wobora). Chybí zde ale vymezení oborního ohrazení. Západní část nese označení Thiergarten (*obr. 2*). Naopak dobrým pramenem pro poznání oborních hranic východní i západní části obory Králova stolice se ukázaly být Císařské otisky mapy stabilního katastru

Obr. 18. Obora Králova stolice. Výřez zachycující horní část přechodu oborního oplocení přes komunikaci Praha–Dobříš (pod obcí Voznice). Po pravé straně ve směru na Dobříš je zobrazena menší stavba z nespalného materiálu. Pravděpodobně se jednalo o objekt sloužící správci daného úseku. Vyřato z Císařských otisků map stabilního katastru. Zdroj <http://archivnimapy.cuzk.cz>

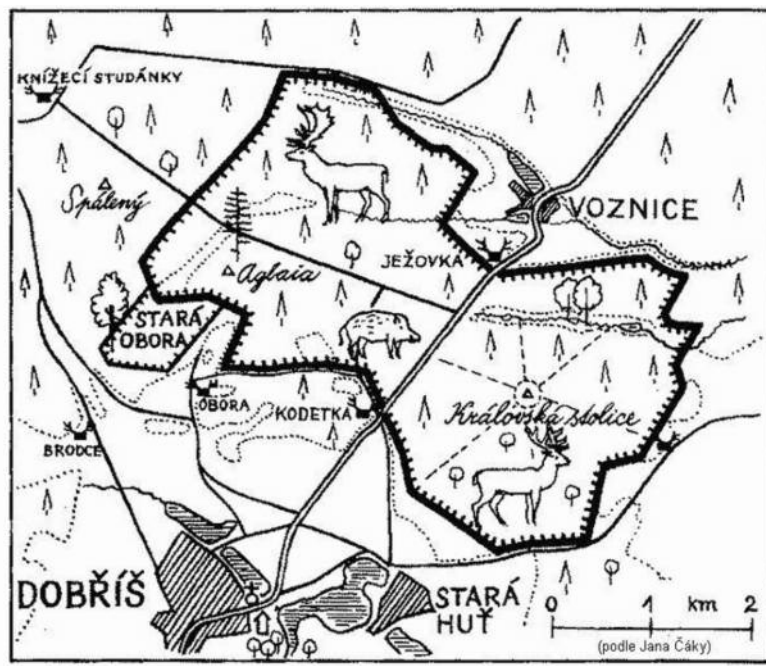
Obr. 19. Obora Králova stolice. Výřez zachycující dolní část přechodu oborního oplocení přes komunikaci Praha–Dobříš. Detail zachycuje podobnou situaci. Po levé straně ve směru na Prahu je opět zobrazena menší stavba z nespalného materiálu sloužící správci daného úseku, který zajišťoval průjezd či průchod oborou ve směru od Dobříše. Vyřato z Císařských otisků map stabilního katastru. Zdroj <http://archivnimapy.cuzk.cz>

Obr. 20. Obora Králova stolice. Západní část obory Králova stolice podle zobrazení na Císařských otisků map stabilního katastru z roku 1849. Zakroužkovaná místa jsou ve zvětšeném měřítku otištěna výše jako obr. 18 a 19. Digitalizováno

z roku 1849 (obr. 15; 20). Kromě výměry obou topografických celků zde lze nalézt i řadu detailů, doplňujících mozaiku tehdejší funkce a způsobu využití obory. Jedním z řady detailů je vyobrazení horní a dolní části obory při těsném styku s komunikací Dobříš–Praha (obr. 18; 19). Tu viditelně přehrazuje oborní oplocení. Zároveň zde v obou směrech nacházíme i jakési obydlí z nespalného materiálu, které patrně sloužilo pro správce daného úseku cesty vedoucí oborním prostředím. Celý úsek komunikace procházející lesem je na mapě vytečkován, což může indikovat, že byl průjezdný jen se souhlasem či za poplatek. Mapa navíc poukazuje na označení obou míst, Kodetka untere (dolní) a Kodetka obere (horní), svědčící o jejich důležitosti v jakémkoli směru průjezdu či průchodu oborou. Důležitá komunikace, jež by vedla přímým

Obr. 21. Obora Králova stolice. Komplex obory Králova stolice na zjednodušeném orientačním náčrtu podle Jana Čáky. Oborní ohrazení vystihuje přibližný tvar obou celků. Severně od Dobříše je vyznačeno místo Staré obory, která předcházela výstavbě Královy stolice. Západní plocha obory je dále dělena na část pro chovy červené (jelení, daňčí, srnčí) a černé (kančí) zvěře. Zdroj www.prostor-ad.cz/pruvodce/okolobrd/dobris/img/obora.gif

prostranstvím obory, není v českém prostředí typickým jevem. Setkáváme se s ní zpravidla u velkých obor (Netolická obora), kde se jednalo o běžnou reakci na velikost zabírané oborní plochy a nutnost řešení situace se starším hlavním komunikačním tahem. Dalším zajímavým detailem je způsob zakreslení centrálního místa východní obory (obr. 16). Tvoří ho šestiboký altán, jehož čelní strany se natáčely ve směru jednotlivých průhledů. Jedná se o stavbu ze spalného materiálu. Severovýchodně od altánu se nacházela další dřevěná budova, která mohla sloužit také k odpočinku, příp. našla využití jako seník či jiná oborní stavba. Na východní straně oborního ohrazení mapa poukazuje na komplex jedné velké a dvou malých staveb ze spalného materiálu, označené jako Hegerhaus (hájovna) (obr. 17). Ta se těsně přimykala k obornímu oplocení ze směru od Mokrovrat. Obě části obor byly poměrně hustě zalesněny jehličnatým, středně až vzrostlým lesem. Způsob zakreslení oborního oplocení může naznačovat příčinu jeho nedochování v celé západní části obory Králova stolice. Obě vyjádření jsou natolik odlišná, že poukazují na dvojí rozdílné ohrazení každé popisované části. Zatímco východní část byla ohrazena typizovanými sloupky standardních rozměrů a propojena dřevěnými tesy, v západní části našel patrně uplatnění pouze dřevěný plot. To by mohlo vysvětlovat, proč se v západní části obory nedochovalo jediný oborní sloupek.

Třetí vojenské mapování (tzv. Františko-Josefské), pořizované pro Čechy v letech 1877–1880, zachycuje jen východní část obory s důkladným vyznačením oborních hranic a systémem paprscitých průhledů, západní část už budí dojem volné honitby (obr. 3). Navíc se zde poprvé setkáváme s označením vrchu Aglaia, avšak bez jakéhokoli dokladu ohrazení lesa kolem něj. Následné mapy z počátku 20. století zobrazují obě části jako samostatné revíry (Revier Königstuhl, Revier Mannsfeld). Především pro východní část obory Králova stolice je zde opět charakteristické členění na paprscité průhledy střetávající se v jednom bodě. Nechybí ani původní zachovalé hranice oborního oplocení (obr. 4).

Celý obraz krajiny dokončil romantický charakter nejmladší obory Aglaia, vzniklé v 2. polovině 19. století. Jednalo se o velkou krajinnou kompozici, kde v komplexu lesa či zemědělské krajiny vznikaly na ose cest a pěšin části s náročnější a bohatší sadovnickou úpravou. Důležité byly vzájemné vazby mezi zámečným komplexem a jeho zahradami, kultivovanou krajinou a lesním prostředím. Při řešení obory Aglaia se již kladl důraz na nejrůznější pohledové scenérie, kde základ kompozice tvořila vertikální a horizontální plasticita. V krajinných řešeních tak našla své uplatnění plasticita vertikální, která využívala přirozenou topografii terénu, ale i horizontální s využitím stávajících nebo nově vysazovaných dřevin (M. Drhovský, ústní sdělení). Současná délka dřevěného ohrazení obory je 10 km (obr. 14). Svoje využití měla od založení najít v chovu nové rarity dobříšských lesů – jelence běloocasého (virginského), přivezeného do Dobříše roku 1853. Původ názvu obory je spojován s návratem zdejšího majitele panství, Jeronýma Ferdinanda Ru-

dolfa Colloredo-Mansfelda (1842–1881), který si přivezl maďarskou šlechtičnu Aglaë Festetics de Tolna. Hned po příjezdu se s ní hrabě oženil a nechal po ní pojmenovat jeden z brdských vrchů – Aglaia (*Šnajdr 2007*). Nová obora se nachází asi 3 km severně od města Dobříše a zaujala místo mezi hájovnou Knížecí studánky a rychlostní komunikací R4. I dnes je v ní chován jelenec virginský, dále daněk skvrnitý a jelen evropský. Obora svojí rozlohou zaujala místo západní části Královy stolice. Nabízí se proto otázka, zda na této straně ještě fungovala v průběhu 19. století stávající výměra původní obory Králova stolice v plném rozsahu. Plocha nové obory Aglaia se postupně od 19. století ustanovovala, a proto některé nevyhovující části Královy stolice musely zaniknout. Jednou z nich byla část určená pro černou zvěř. V duchu romantismu byl v okolí vrchu Aglaia zřízen rozsáhlý anglický park, kde se vyskytovaly takové taxony jako jedle douglaska, borovice vejmutovka a další. Současná podoba obory Aglaia pochází až z výrazných úprav prováděných ve 20. století (obora se rozkládá na ploše 515 ha) (V. Kocour, ústní sdělení). Dnešní chovy jelení virginské zvěře v oboře výrazně upadají a početně se jejich zastoupení stává z pohledu ostatní chované zvěře nevýznamné. Příčiny nejsou zcela známy – jedná se zřejmě o kombinaci několika faktorů (genetika, nevhodnost zvěře pro oborní chovy atd.) (K. Obermajer, ústní sdělení). Obora Aglaia tak postupně převzala význam a funkci západní části Královy stolice, zatímco východní, zachovalejší část, zanikla během války a dnešní využití je spatřováno opět ve volné honitbě.

Z takto nastíněného celkového obrazu sledované obory je patrné, že zatímco východní část byla přizpůsobena zásadám parforsních honů (podobně jako Jemčinská obora, obora Svatý Hubert u Jesenice, obora Humprecht u Sobotky, Jabkenická obora, Valdštýnsko u Bělé pod Bezdězem aj.), její západní část (patrně ještě dále členěná) plnila spíše účel chovné obory. K tomu přispívá i fakt, že se zde neobjevila stejná koncepce, jaká je patrná ve východní části. Proto zde našlo svoje uplatnění jednodušší dřevěné ohrazení. K zodpovězení řady otázek by mohly v budoucnu přispět podrobné studie písemných pramenů příp. dalších map a plánů, které by doplnily tyto předkládané hypotézy.

Poděkování: Na závěr bych rád poděkoval řediteli Lesní a rybniční správy ve Zbirohu panu Ing. Josefu Myslivcovi za cenné kontakty a poskytnutí kopií map k oboře Králova stolice u Dobříše, dále PhDr. Vladimíře Hradecké, vedoucí oddělení využívání archiválií ve Státním oblastním archivu v Praze, panu Ing. Petru Dudíkovi za historické souvislosti k oboře Králova stolice, Ing. Karlu Obermajerovi za poskytnutí základních informací o oboře Aglaia. V neposlední řadě i Bc. Radku Balému za pomoc při rámcovém zaměřování obory stanicí GPS Max CSX, za pomoc v terénu a technickou podporu při zpracování dat.

LITERATURA

- Andreska, J. – Andresková, E. 1993:* Tisíc let myslivosti. Vimperk.
- Cröy, J. 2007:* Zámek Lány, 600 let historie. Praha.
- Čabart, J. 1958:* Vývoj české myslivosti. Praha.
- Čáka, J. 1988:* Podbrdskem od městečka k městu. Praha.
- Čáka, J. 1999:* Toulání po Brdech. Praha.
- Krumphanzl, T. 2003:* Obora Královská (Králova) stolice [online]. c. 2003, poslední revize 20. 10. 2003 [cit. 2008-01-26]. Dostupné z: <http://brdy.unas.cz/mista/m_kralstolice/m_kralstolice.htm>.
- Martan, P. – Holeček, J. – Podolák, J. 1991:* Jihočeské halali. České Budějovice.
- Martan, P. 1992:* Barok – zlatý věk myslivosti. Vimperk.
- Průša, O. 2003:* Toulky dobříšskou minulostí – Dobříš a jeho hrad (27), Dobříšské listy č. 1, 6.
- Sedláček, A. 1995:* Dobříš hrad. In: Hrady, zámky a tvrze Království českého VI. Praha.
- Šnajdr, P. 2007:* Obora Aglaia – perla brdské přírody [online]. c. 2007, poslední revize 4. 5. 2007 [cit. 2008-01-29]. Dostupné z: <<http://brdsky.blog.cz/0705/obora-aglaia-perla-brdske-prirody>>.
- Tuma, D. 2007:* Archeologie opomíjených komponent kulturní krajiny – Archeologie lovu. Rukopis bakalářské práce. Katedra archeologie FF ZČU Plzeň.
- Vlček, P. 2001:* Ilustrovaná encyklopedie českých zámků. Praha.

ARCHAEOLOGY OF DEFUNCT COMPONENTS OF CULTURAL LANDSCAPE
The Baroque Králova stolice game preserve near Dobříš

The study tries to map an important category of remnants of human activities in the landscape, among which without doubt also game preserve structures belong, as some of the most extensive complexes of aestheticised countryside. The study on these remnants allows us to understand better the special ties between the preserve and the surrounding environment on the basis of appearance and conceptions in the course of historical development. The aim of the study is to synthesise all results of analyses and to reconstruct the historical development of this part of the landscape in the Dobříš region, which, in the time from the second half of the 18th century, was influenced by the construction of the preserve that appears under the name Králova stolice (King's chair) in written sources. Its construction was initiated by members of the noble family of Colloredo-Mansfeld. On a larger scale, the study examines the whole spatial enclave of settlement, legal, agricultural and economic character. The main questions posed during the study of this remnant of human activities in the landscape near Králova stolice represent: the used type of fencing, the choice of the natural environment, the architecture of buildings within the game preserve, and its spatial layout. On the basis of written, cartographic, as well as archaeological sources, it was possible to reconstruct the approximate original area of the game preserve. The preserve's fencing at a length of almost 19 km occupied a significant part of the woods surrounding Dobříš (2000 ha). The topographic spread of the game preserve was interrupted (as it is today) by a road leading from Prague to Dobříš dividing it into two different parts. The eastern part of the game preserve was modified for the needs of the so-called French hunts, while the western part was probably used for game keeping. In the conditions of the Czech lands, this game preserve represents a uniquely preserved complex including water spaces, forest vistas in its eastern part, the inner space and the partly preserved fencing.

DAVID TUMA

KATEDRA ARCHEOLOGIE ZÁPADOČESKÉ UNIVERZITY V PLZNI, SEDLÁČKOVA 31, 306 14 PLZEŇ